

0 4 3 0

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2016. ÁPRILIS 30.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

Gratiaplena

Ady Endre: Az anyám és én

Sötét haja szikrákat szórt,
Dió-szeme lángban égett,
Csípője ringott, a büszke
Kreol-arca vakított.

Szeme, vágya, eper-ajka,
Szíve, csókja mindig könnyes.
Ilyen volt a legszebb asszony,
Az én fiatal anyám.

Csak azért volt ő olyan szép,
Hogy ő engem megteremjen,
Hogy ő engem megfogadjon
S aztán jöjjön a pokol.

Bizarr kontyán ült az átok.
Ez az asszony csak azért jött,
Hogy szülje a legbizarrabb,
A legszomorubb fiút.

Ő szülje az átok sarját
Erre a bús, magyar földre,
Az új hangú tehetetlent,
Pacsirta-álcás sirályt.

Fénye sincs ma a szemének,
Feketéje a hajának,
Töpörödött, béna asszony
Az én édes jó anyám.

Én kergettem a vénségbe:
Nem jár tőle olyan távol
Senki, mint torz-életével
Az ő szomorú fia.

Svédország Moleenbekje

Az otthonteremtő program legnagyobb haszonélvezői pedig a bevándorlók lettek

A testet tetőtől talpig fedő fekete burkában válogatja a friss paradicsomot két asszony a Rinkeby Center szupermarketjének utcára nyíló zöldségpultjáról, a csarnok szemközti oldalán egy zsúfolásig megtelt, lelakott kávézóban középkorú muszlim férfiak csoportja perlekedik valamin délelőtti presszójuk szürcsölgetése közben. A mögöttük lévő pult roskadozik a pisztáciával díszített mézédés baklava tucatnyi variációja alatt, autentikus svéd fahéjas csigát, vagyis kanelbullart azonban hiába keresünk a sütemények között.

Pedig joggal tennénk, hiszen a marokkói hangulat ellenére Rinkeby nem valamelyik észak-afrikai országban van, és nem is a Közel-Keleten, hanem alig tizenöt perc metróútra Stockholm csipkés házakkal díszített színpom-

pás belvárosától. A svéd főváros külterületének ezen részén nincsenek Björnök, Thore-ok, Alfok vagy Ulrikák; helyettük Muhammadok, Hasszánok és Ahmedek hirdetései töltik meg a városrész főterének közepére felállított közösségi faliújságot. A mozdulataimat kíváncsian követő pillantások is mind arról tanúskodnak: az egyetlen egzotikumnak én számítok itt.

A „muszlim gettónak” is nevezett rossz hírű városrész valamivel több mint tizenötezer fős lakosságának napjainkban csaknem kilencven (!) százaléka első- vagy második generációs bevándorló a legutóbbi becslések szerint. A svéd statisztikai hivatal azonban – politikai korrektségre hivatkozva – évtizedek óta nem gyűjt adatot a lakosok vallásáról és etnikai származásáról, az állampolgársági és a születési or-

szág adataiból ugyanakkor le lehet vonni bizonyos következtetéseket. Egy 2014-es statisztika szerint Svédország népessége körülbelül kilenc és fél millió fő, ebből két és fél millióan külföldi gyökerekkel rendelkeznek. Az akkori adatok szerint 154 ezer svéd állampolgár valamelyik afrikai országban született (legtöbbjük Szomáliában, Eritreában és Etiópiában), az elmúlt másfél évben Európát és elsősorban – Németország mellett – Svédországot sújtó intenzív migrációs hullámot tekintve azonban ezek a számok nyilvánvalóan a többszörösükre emelkedtek. A bőkezű jóléti támogatottságokról és a liberális bevándorláspolitikájáról elhíresült skandináv állam ugyanis az egyik legkedveltebb célország a jobb élet reményében útra kelt menedékkérők és gazdasági bevándorlók körében; az ország

– versenyben a németekkel – lakosságarányosan több menekültet fogad be, mint bármely más európai uniós tagállam.

A bevándorlók számának ugrásszerű növekedése nagyot fordított a svéd állampolgárok toleranciaszintjén is, a helyi rendőrség adatai szerint korábban soha nem volt olyan magas az idegenellenesség indítékával elkövetett bűncselekmények száma, mint az utóbbi évben. A bevándorlásellenes közhangulat a nagypolitikában is jelen van: rendkívül megerősödött a migráció nagymértékű korlátozását szorgalmazó jobboldali populista párt, a Svéd Demokraták (SD), amely az osztrák Szabadságpárthoz (FPÖ) vagy a francia Nemzeti Fronthoz (FN) hasonlóan egyre nagyobb népszerűségnek örvend.

folytatás a II. oldalon

Svédország Moleenbekje

Rinkebyben ugyanis nincs semmi „svéd”, semmi Európa, és soha nem is volt

folytatás a z I. oldalról

Az SD a 2014-es svéd parlamenti választásokon a harmadik legnagyobb politikai erőnek bizonyult. Ami nem csoda, hiszen a szinte szélsőségesen konszenzuserős svéd politikai doktrína bőkezűen támogatja a bevándorlókat, annyira, hogy ma már ott tartanak, hogy a tartózkodási engedéllyel rendelkező migránsok bizonyos előjogokat élveznek a svédekkel szemben, például a lakáshoz jutást tekintve. A svéd albérlők uniója (Hyresgästföreningen) által 2014-ben közzétett felmérés szerint a harmincas éveiben járó svédnek zöme arra kényszerül, hogy a szüleivel éljen. Eközben a menekültstátust és a letelepedési engedélyt „tonnaszámmra” kibocsátó – egyébként évek óta befogadóhelyek szűkében lévő – bevándorlási hivatal (Migrationsverket) az illetékes önkormányzatokra hárítja át a menedékkérők gyakorlati befogadását. Ez a teher gyakran érdekes megoldásokat eredményez, például olyat, hogy adott város(ok) vezetése kénytelen piaci áron öröklakásokat vásárolni, hogy kiadják azokat a szociális segélyen élő bevándorló családoknak, esetleg panziókat bérelnek nekik, igen borsos áron.

Rinkeby egyébként egyik „végterméke” a legnépesebb skandináv állam azon kormányprogramjának, amely 1965 és 1975 között egymillió új lakás építését kívánta megvalósítani a nagyobb svéd városok körül azért, hogy véget vessen az évtizedek óta problémát jelentő lakáshiánynak. Az otthoneremítő program legnagyobb haszonélvezői pedig – mint ahogy sok más városrészben is – a bevándorlók lettek, ezzel a szociológiai tankönyvek szegregációmeghatározásának mintapéldájává válva. Rinkeby hangulata ugyanis össze sem hasonlítható például a francia főváros északi szélén fekvő Saint-Denis-vel, ahol hetente kétszer is megvalósul a multikulturalizmus Brüsszelben vágyott képe azáltal, hogy Párizs külvárosának asszonynepe delíriumos állapotban válogat az olcsóbbnál olcsóbb arab holmik közt a város-

rész nevével azonos székesegyház tövében felállított piacon. És nem hasonlítható az „Euróbia fővárosaként” gúnyolt Rotterdamhoz sem, ahol – ha rossz szájjal is, de – megfér egymástól kőhajításnyi távolságra a több ezer fős muszlim közösséget kiszolgáló mecset és a holland országimázs-építésben a tulipán és a szélmalom felett győzedelmeskedő coffee shop. Rinkebyben ugyanis nincs semmi „svéd”, semmi Európa, és soha nem is volt. Multikulturalizmus helyett itt sokkal inkább egy hátrányos társadalmi helyzetű, zárt, egyoldalú kulturális miliő jött létre, csordultig állami segélyeken tengődő muszlim fiatalokkal és frusztrációval.

Március elején az is megtörténhetett Rinkebyben, hogy az arcukat maszkkal eltakaró muszlim férfiak csoportja rátámadt egy ausztrál tévéstábra, amely történetesen épp az európai menekültválságról készített – volna – riportot. A 60 Minutes című műsor legújabb részét forgató stáb operatőrének kiverték a fogát, a „fiatal, afrikai férfiaként” aposztrofált csoport egyik tagja téglát vágott a kamerához, a stáb fotósának pedig autóval áthajtottak a lábán, amiért felvételeket „mertek készíteni” a bevándorlók lakta negyedben. Ezek után Liz Hayes újságíró nő és csapata jobbnak látta, ha elhagyja a helyszínt – ezt már Jan Sjunesson, az Awpixlat nevű ellenzéki svéd hírportál újságírója meséli, aki az ausztrál stábot kalauzolta a külvárosban. „Az eset után azonnal kihívtuk a rendőrséget, de miután elmentek, ismét barátságatlanná vált a hangulat, ezért eljöttünk” – emlékszik vissza Jan. A fiatalok azt kiabálták, hogy „ti a mi területünkre jöttetek” – tette hozzá. Mint mondta, a hatóságok már több mint egy éve arra kérték az újságírókat, hogy ne menjenek a Rinkebyhez hasonló városrészekbe rendőri kíséret nélkül, ahogy mentő vagy tűzoltó sem megy ki semmilyen riasztáshoz megfelelő biztonsági kíséret hiányában. A svéd média szinte egyáltalán nem számolt be a stáb elleni támadásról, vagy

ha igen, akkor az ausztrál médiára hivatkozva. „Persze, a híradásokat arra élezték ki, hogy én mint »a hírhedten bevándorlásellenes ellenzéki újságíró« ott voltam a helyszínen” – jegyzi meg némi malíciával a hangjában Jan. Hozzáteszi ugyanakkor: a svéd médiában általános tendencia mindenkit teleaggatni a „rasszista” vagy „szélsőjobbaldali” jelzőkkel, aki szólni mer a radikális iszlám terjedésének kockázatairól vagy a sikertelen integrációról.

Jan szerint a legnagyobb probléma az, hogy Svédországban nem nyitott a diskurzus a bevándorlás jelentette kockázatot és kiváltképp annak egyre intenzívebb mértékét tekintve. A svéd kormány retorikája például jellemzően magát Svédországot „hibáztatja” a frusztrált közösségek bűncselekményeiért, a problémák orvoslását pedig a még több integrációra fordított pénzben és egyéb szociális juttatásokban látja. Mint mondja, a helyi rendőrség egy tavalyi jelentése szerint százkilencvenhat olyan „problémás” terület van az országban, ahol bűnözői csoportok és/vagy drogdílerok próbálják saját kezükbe ragadni az irányítást, ezen kívül pedig számon tartanak ötvenöt olyan területet is, amelyre a médiában legújabban a „no go” zóna kifejezéssel divatos hivatkozni.

„Ez persze megint ingoványos talaj, a szófordulat magában hordozza a pejoratív stigma lehetőségét” – teszi hozzá Jan, aki egy olyan világban edződött meg, ahol a félelem, de még a bizonytalanság is rasszizmusnak számít.

Persze nem minden bevándorló él Stockholmban a Rinkebyt jellemző lepusztult körülmények között, a tehetősebb réteg ugyanis a szomszédos elővárosok valamelyikében, Husbyban, Akallában vagy a Svédország Szilícium-völgyének is nevezett Kistában rendezkedik be.

Ez nem azt jelenti, hogy a munkásosztály és a középosztály lakónegyedeiként számon tartott kerületekben ne lennének túlsúlyban az

„új svéd”, ahogy a helyi szleng nevezi a bevándorlókat, az itteniek többségének azonban „egyéb” jövedelme is van a szociális juttatások mellett. Például szállásadónk, a pakisztáni származású Furqan és felesége, Ifra nyolc éve él a Rinkebytől tíz perc gyalogútra lévő Husbyban, ahol boldogan nevelik két éves, már Svédországban született gyermeküket.

Mindketten jól beszélnek svédül és angolul, Furqan pedig a közeli multinacionális konszernnek egyikében programozóként dolgozva teremti meg családjá számára az életrevalót. Lakásuk is pontosan olyan, mint amilyennek a messziről jött ember egy skandináv otthon el képzel: gondosan összeválogatott modern bútorok, letisztult, tágas enteriőr néhány élénk színű kiegészítővel megbolondítva, szobáról szobára járva pedig épp olyan érzésünk van, mintha az IKEA-katalógus legrissebb számát lapozgatnánk.

Az „Islamic Relief” feliratú bögrében felszolgált kávé és a közeli mecset konyhaszekrényre felragasztott imarendje azonban némileg ki-zökkent a makulátlan svéd álomból.

A világ legszorosabbra zárt jövedelmi ollójával és a legfejlettebb szociális hálójával büszkélkedő Svédország „Andrássy útjain és Váci utcáin” egyébként alig látni bevándorlót, vagy ha mégis, akkor nagy valószínűséggel utcaperőrként, buszvezetőként vagy egy gyorsétterem pultosaként „vegyül el” a jól öltözött, tehetősvédek között. Kicsit emlékeztet ez a brüsszeli Európai Parlament épületére, amelyben szinte egytől egyig afrikai származású emberekből áll a takarítószemélyzet, amelynek tagjai észrevétlenül töltik újra a migrációs válság humánus és politikailag korrekt megoldásain hónapok óta elmélkedő képviselők kiürült kávéscsészéit, vagy szedik össze az öltönyös urak által hátrahagyott szemetet.

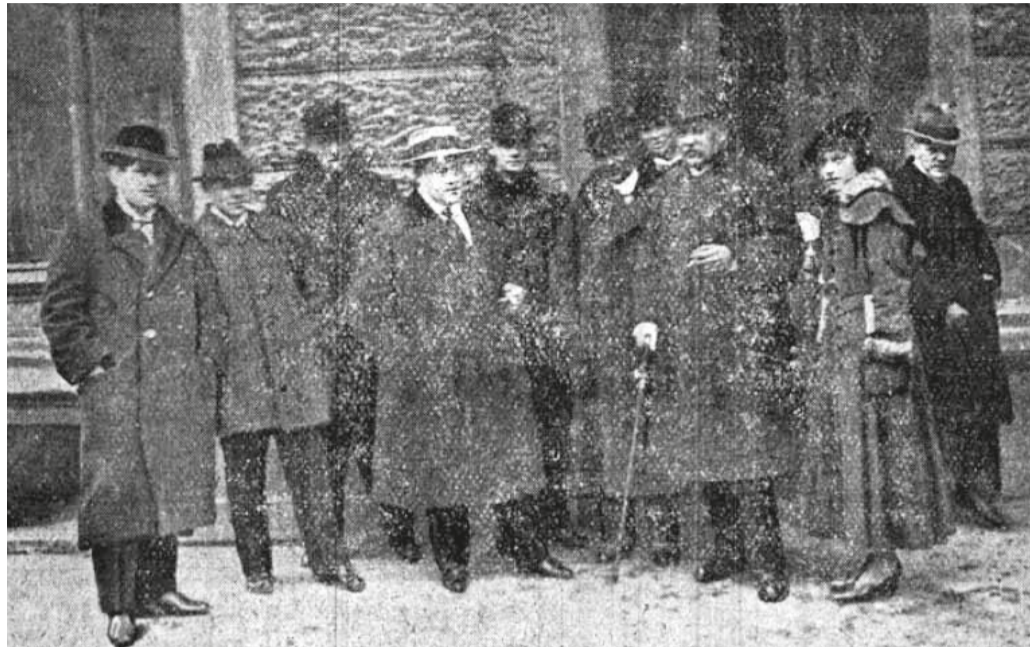
TÓTH LORETTA, STOCKHOLM

A „fiatal afrikai férfiaként” aposztrofált csoport egyik tagja téglát vágott a kamerához, a stáb fotósának pedig autóval áthajtottak a lábán

Képirás (1.)

Molnár Ferenc a császári és királyi sereg főhadiszállásán írta meg
A fehér felhő című mirákulumát

Csitító morfium fájdalomra

Molnár Ferenc, A Pál utcai fiúk szerzője nem volt egy kimondottan bátor ember, haditudósítóként sem merészkedett a harcok közelébe, inkább a császári és királyi tisztekkel ferblizett a frontvonalaktól tisztas távolságban. Tőlük gyűjtötte be azokat az információkat, amelyek alapján emlékezetes tudósításait megírta, amelyek közül néhányat még az ellenséges lapok is átvettek. Kötetben Egy haditudósító emlékei címmel pontosan száz évvel ezelőtt, 1916-ban adta ki harctéri írásait, haditudósítói munkájáért pedig Ferenc József-renddel tüntették ki. Időközben az akkor már ismert drámaíró a sereg főhadiszállásán írta meg A fehér felhő című egyfelvonásos mirákulumát. A Nemzeti Színház 1916 elején mutatta be a darabot Hevesi Sándor rendezé-

sében, a Színházi Élet című lap fotója, ifj. Alexy pedig az egyik próba után készített a stábról csoportképet, amely aztán az újság 1916. február 20-i számában jelent meg. Balról jobbra: Bartos Gyula, Rózsahegyi Kálmán, Pataki József színművészek, Molnár Ferenc író, Kacsóh Pongrácz zeneszerző, Rajnay Gábor, Kürthy József, Tóth Imre, Bajor (akkor még Bayer) Gizi, Szőke Sándor színművészek. „Csitító morfium a fájdalomra” – írta akkor Kosztolányi Dezső a bemutatóról. Molnár Ferenc A fehér felhőért megkapta a Tudományos Akadémia legrangosabb kitüntetését, a Voinits-díjat. A darabot 2004. szeptember 27-én mutatta be ismét a Nemzeti Színház Béres Ilona főszereplésével, Vidnyánszky Attila rendezésében. (SZPA)

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (1.)

Kosztolán

Swehla vezér bűnhődése

Nyitra megyében annyi a vár, hogy még ma is hemzsegnék ott a várurak. Persze a hadikürt nem harsog ki a várudvarról, kobzos nem pengeti lantját a vár azon ablaka alatt, amelyikben muskátli virágserepek vannak, sisakos lovag nem kérezkedik be a felvonó hídnál. – A nagy oligarchák kihaltak, a váracsok részint épségben, részint romokban, részben szegény emberek kezére jutottak, s innen a gúnyos röpkemondat a nyitrai várurakra, melyben a rossz magyarság is benne van: »Várban lakok, bocsorban járok.«

A szőke Vág folyam csupa várak közt jár.

Nem is csoda ez: mert egyik megyében sem volt annyi várnak alkalmas hely, mint Nyitrában. Már a bejövő magyarok is sok castrumot találtak itt, Galgócot, Nyitrát például még a tót hercegek építették. Ez még olcsón jutott a magyarok kezére, ha igaz az a »piros kantár, fehér ló« dolog.

A várépítéshez a királytól kellett engedélyt kérni. Ő jelölte ki a helyet is. S ez már bizonyos sablonra ment: »Menj Nyitra megyébe és ott építs!« Százával vannak ott a várfundusok. Égnek meredező sziklák, teke-alakú hegyecsúcsok, regényes völgynyílások. A főuraknak még a saját birtokukon sem volt szabad várat építeni; mindig a király adta az engedélyt és a helyet is.

Minden vár két részből állott: a külső és belső várból. A külső vár volt a terjedelmesebb, itt voltak az őrség és más várnép lakházai, az istállók, a gazdasági épületek és a kert. Itt szokták tartani a hadgyakorlatokat és tornaünnepélyeket. Az egészet bástya köríté, néha mély árok és magas földsánc is.

A külső várnak mintegy a szíve volt a belső vár, megint bástyákkal erősítve. Mintha egy nagy karikagyűrűbe egy kisebb volna betéve. Itt állt az őrtorony (a várnép végső menhelye), a várur lakása, itt volt a kút (víztartó medence).

A külső és belső vár közt vonóhídon közlekedtek. A várur és családja a főtéren álló lakházat foglalta el; itt volt a lovagterem, a kápolna, a vendégszobák, valamint a fegyvertár; alul a börtönök húzódtak, nyirkos, borzasztó lyukak. A legtöbb várban alagút is volt, melynek titkát

csak a várurak bírták, s mely messze, néha mérföldnyi távolságokban vezetett ki lakatlan rengeteg közepén.

Az őrtoronyban egész nap ott guggolt a toronyőr (rendesen a legjobb szemű fickó a várnépből), kémlelve, ügyelve a környéken történő mozzanatokra, s a várrat mindenről tudósítva előre megállapított jeladással, tárogatóval vagy kürttel.

Jó Nyitra megyében még a hegyek se voltak elegendők, a Vág völgy közepére, termékeny lapályra is jutott egy vár: Kosztolán. – Királyi vár-erősség volt hajdanában, s talán emlékezetes története se lenne, mint annyi másnak, ha véletlenül belé nem botlik Swehla vezér.

Swehla vezér cseh volt és a Mátyás király seregében szolgált cseh csapatjával jó zsoldért. De a barátság csak addig tartott, míg Mátyás a horvátok ellen nem indult.

Swehla vezér ekkor így szólt:

– A csehek és a horvátok majdnem egy nyelvet beszélnek, egy vérből valók. Vér a vére ellen nem harcolhat. Eressz engem haza, fősleges királyom!

A király a fejét csóválta: »Ritkaság a csehben ilyen becsületes ember!« majd hangosan mondá:

– Hát erjed, nem bánom. A kedvetlenül kihúzott kardnak, jól tudom, úgyis tompa az éle.

Ellátta költséggel, s a cseh hazaindult. Amint ment, mendegélt danoló csapatjával Morvaország felé, egyszerre eléjük tárult a reggeli szende napfénytől bearanyozva, a gyönyörű völgy Kosztolán festői várával.

– Ez a paradicsom! – lelkesedének a csehek.

– Itt volna jó lakni... Vaját enni, olvasztott zsírt inni (mert ez a jólét non plus ultrája a cseheknek).

– Hm – mormogta Swehla vezér –, van egy jó eszmém, de egy kicsit vakmerő.

Éppen arra ment egy cigányasszony. A vezér rákiáltott:

– Hej, vén szípirtyó, erre, erre! Tuds-e jóslolni?

– Tudok, uram.

– Miből? Égi jelekből? Az nem ér semmit. Az égnek nem hiszek, az messze van s csalárd.

– Én a tenyeredből jósolok.

– A tenyér? Az más. Az az enyim. Abban megbízom. Az nem csal meg. Nesze, fogjad s jól nézd meg, mi áll rajta.

A cigányasszony figyelmesen forgatta, nézegette a kéztő-erek kusza útját.

– Mondd meg, sikerül-e az a vállalatom, amire most gondolok?

– Sikerül.

– Veszték-e csatát?

– Halálad után győzelmet le.

– Viszem-e sokra életemben?

– Magas állásban fogsz meghalni.

Ezzel a jóslattal körülbelül meg volt elégedve Swehla vezér és a csapatjához fordult:

– Hát tudjátok-e, mit gondoltam? Itt van ez a tündér vidék, amire azt mondtátok, hogy »de jó volna itt lakni!« hát lakjunk itt. Búza, fa, szén, víz van itt bőven s azonfelül annyi szép asszony, hogy Prágában sem több. Amott áll a vár, a királyé. Csinos fészek! Nehezebb volt építeni, mint beleköltözni. A király most el van foglaltva a horvátok ellen; vagy visszatér, vagy ott hagyja a fogát. De akármí essék, ezt a várat most gyerekjáték lenne elfoglalni. Van is benne őrség, meg nincs is.

– Foglaljuk el! – rivalgták a hosszú cseh legények.

Így foglalták el Swehlaéék Kosztolánt csekély ellenállás után. Swehla egészen otthon érezte ott magát, megerősítette, javítottatta, mintha örökre az övé lett volna, s mintha örökre benne akarna lakni.

Küzent Morvaországba, ahol akkor a »cseh testvérek«-nek nevezett vallásos párt fegyveresei feküdtek munka nélkül: hogy jöjjenek be, lesz itt elég zsákmány és hadikaland.

Be is jöttek mintegy kétezeren, s Swehla valóságos kiskirály szerepét játszta velök, pusztítván a vidéket egész Pozsonyig.

Még akkor nem volt távirtdadrót, sok idő beletelt, míg a király a dolgot megtudta, s még több,

míg az általa küldött sereg Kosztolánhoz érkezett, hogy a várat visszafoglalja.

Magyar Balázs uram vezette a sereget, aki nagy ellensége volt a cseh rablóknak. Alvezérei faltörő kosokkal rendes ostromot akartak, Magyar Balázs tagadólag rázta a fejét:

– A csehnek a legérzékenyebb része a gyomra. Éhséggel akarom őket elpusztítani.

S körülvévén a várat, csupán arra szorítkozott, hogy eleséget nem engedett bevinni.

– Nekünk jó dolgunk van idekűnn. Ráérünk jöjjük bevárni, míg ők kiéheznek.

A csehek tűrtek egy darabig, de Swehla előre látta a borzasztó véget s néhányad magával az alagúton nagy titokban elmenekült Ótura felé, hogy segítséget hoz Morvaországból. Az őrségnek azonban az lett mondva: »Bent fekszik betegen a szobáiban.«

Swehlára nem várt szerencse. Menekülésében elfogták az óturaiak, s Magyar Balázs elé került.

Mátyás híres vezére nem soká törte a fejét, mit csináljon: egyszerűen felkötötte Swehla uramat szemben a várral, a legmagasabb fára, fejére helyezvén vezéri tollas kalpagját, hogy a vár népei rögtön felismerjék.

Fel is ismerték, s lett nagy rémület. A gonosz rablók reszketve suttogták:

– Beteljesedett a cigányjós jóslata: »magas állásban fogsz meghalni.«

De beteljesedett a másik is, hogy a »halála után győzetik le«, mert a megjéjdt és kiéhezett őrség nyomban kitzte póznára a megadás jelét: a fehér kendőt.

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

Harminc kilométer hiányzott

Fel akarták hívni a világ figyelmét a megnyomorított Magyarországra (2.)

A bátraknak gyakrabban van részük sikerben, mint azoknak, akik mindent értenek, mindent megterveznek, de várva a tökéletes pillanatra, halogatják cselekvésüket. Ez lebegett 1931-ben a két magyar óceánrepülő, Endresz György és Magyar Sándor előtt is, amikor az első kedvező pillanatban elrajtoltak az új-fundlandi Harbour Grace-ról, hogy Mátýásföldön landoljanak. A start azonban legalább annyi veszélyt rejtett magában, mint az út és a megérkezés. De a vállalkozás végül sikerült – igaz, egy kis szépséghibával.

A tavasz beköszöntével New York lázban égett. Az óceánrepülők tartották lázban a világvárost. Egymást figyelve és lesve sürgölődött-forgolódott több pilóta is a képzeletbeli rajtnál, engedéllyel a zsebükben, és azt figyelték, ki bátorodik idő előtt elindulni. Idő előtt – írom, mert valamennyien a kedvező időjárásra vártak. A legnépszerűbb ember ebben az időben egy világhírű meteorológus, Kimball doktor volt, akinek úgy hittek a pilóták, mint egy tudósnak. A doktor ugyanis szakértője volt az Atlanti-óceán feletti időjárásnak.

Endresz és Magyar nem foglalkozott a társakkal, és az első kedvező meteorológiai jelentést meghallva máris indultak a hangárba. A repülőteri szálloda tulajdonosa azonban a sarkukban volt, nehogy fizetés nélkül távozzanak. A tulajdonos aggodalma nem volt alaptalan, mert a két pilótának üres volt a zsebe! Szégyenkeztek. Arra gondoltak: pénz nélkül csak két dolgot tehetnek: kényszeríthetnek vagy könyöröghetnek. Az utóbbit választották. Magyar táviratozott az ezerkettőszáz kilométerre lévő Szalay családnak (emlékeznek, a családfő, Szalay Emil volt a mentőangyal, aki majdnem egész vagyonát áldozta az óceánrepülésre), és tőlük kért pénzt. A családfő már útban volt Budapestre, de a felesége megküldte a hiányzó – ma már nevesítésnek tűnő – huszonhárom dollárt. Az indulás előtt a Justice for Hungary pilótái még riporterek kérdéseire válaszoltak – Endresz hiányos angolsága megneveztette az újságírókat –, aztán háromórás késéssel, úri módon távoztak. New Yorkból még kétezer kilométert kellett repülniük. Az iránytű és a földi rádióállomások Morse-jeleinek segítségével szerencsésen megtalálták az új-fundlandi Harbour Grace-t (a Kegyelem Kikötőjét) és mellette a kezdetle-

ges repülőteret, ahol Czapáry Jenő alezredes és Bánhidi Antal gépészmérnök várta őket. Ez volt a legközelebbi pont Európához. Egyet még aludtak, aztán másnap, július 15-én nekivágtak az óceánnak. Útravalóul szendvicseket és a termoszkban kávévittek magukkal.

Útjuk legváltóságosabb része következett! A körülbelül kétezer-ötszáz liter üzemanyag-gal megterhelt repülőgépek négyezer kilogrammos terheléssel kellett a levegőbe emelkednie. Ha ez nem sikerül, a felszálló mező végén lévő kőrakásnak ütköznek, pozdorjává törhetik a gépüket, és meg is halhatnak. A déli búcsúzásakor egy kislány rózsafüzért dobott be Magyar Sándor kabinjába. A pilótában felöltött: Kolumbusz egy új világot fedezett fel, és csak olyan térképe volt, melyet a hite rajzolt fel az égboltra. Az ő hitük is – már térkép birtokában – az égboltra kapaszkodott. Még el kellett zavarni a legelésző kecskéket az útból, majd Endresz György gázt adott, és a Justice for Hungary négyszázhusz lóerős motorja felbódult. A gép gurulni kezdett. Magyar Sándor navigátor figyelte a sebességmérőt és a házi telefonon jelentette az előtte ülő társának: 50, 80, 100, 120, 140, végre 150 km/órát jelzett a műszer. Ebben a pillanatban Endresz elemelte a földről a gépet, amely a rét végén lévő kővek fölött fél méterrel siklott el! Meg kellett még mászniuk a domboldal magasabb részét. A nagyobb bokrok ágai csapkodták a szárnyakat, de a start sikerült. Heuréka! – kiáltották, majd a tenger fölé kerültek! A nagy súly miatt magas fordulatszámmal járt a motor (2400 ford./perc). Megpróbálták a magasba emelkedni, de a felhőzet fokozatosan lenyomta őket. A víz fölött viszont kőd volt. Már a szárnyakat is alig látták. Több órát repültek vakon, a „tejben”, szinte elveszítve minden tájékozódásukat. Közben viharos lett az idő, és egy szellőkés pár méternyire a víz közelébe sodorta a gépet, de Endresznek sikerült a Sírúst újra felhúznia. Az iránytűt és a magasságot figyelve, lassan emelkedtek a felhők fölé, a napsütésbe. Ötórás repülés után végre elérték a kétezer méteres magasságot. Magyar ekkor rádiókapcsolatot keresett. Először az Aurania tengerjáró, majd a Kennebeek nevű gőzös jelentkezett. Este tíz órakor még világos volt, a Nap korongja mögöttük ragyogott. Később vörös színű lett az égbolt, aztán elsötétedett, és megjelent a csillagok pazar világa.

A világmindenség befogadta bátor fiait.

Július 16-án, hajnali három órakor világosodni kezdett a keleti égbolton, és felbukkant a Nap, amely nemrég még a hátuk mögött volt. 230 kilométeres sebességgel érték el Európa partjait, de alattuk felhők úsztak. Rádióhívásukra a La Manche csatornában haladó Maya nevű spanyol gőzös válaszolt. Fokozatosan lejjebb szállva, a franciaországi Metznel bújtak ki a felhőkből. Felfedezték a Rajnát, később a távoli Boden-tavat, végül Ulmál érték el a Dunát. Ettől kezdve nem kellett nézniük a térképet, mert a Duna úgy vezette őket, mint a háromkirályokat a csillag.

A végcél a Mátýásföldi repülőtér volt. Már csak a felső tankban volt benzin, amikor Győr felett, Szalay Emil szülővárosának tiszteletére egy kört írtak le. A motor ekkor köhögni kezdett. Endresz hiába kapcsolta sorba a tartályokat, a légszavar leállt. Siklórepüléssel érték el Bicske határát, és egy kukoricásban landoltak. A légszavar eltört, a futómű és az egyik szárnyvég megsérült. Egy szénásszekérről lemaszott egy ember és a pilótáktól megkérdezte:

– Honnan gyűttek kendekek?

– Amerikából – kapta a választ.

Az ember végignézett rajtuk, és azt hitte a pilóták tréfálnak vele.

Majdnem hatezer kilométert repültek, és harminc kilométerrel a cél előtt kényszerleszállásra kényszerültek! Endresz sírt. A két bajtárs egymást vigasztalta. Két óra múlva azonban egy értük küldött kétmotoros Fokker fedélzetén megérkeztek Mátýásföldre, ahol egy parlamenti küldöttség, külföldi képviselők tagjai, Endresz felesége, Magyar édesanyja, Szalay Emil, a mentőangyal és egy szétoszlóban lévő tömeg mámoros lelkesedéssel ünnepelte őket. A tömeg a Himnuszot énekelte. Az út a várba folytatódott, ahol Bethlen István miniszterelnök, a magyar kormány tagjai, köztük Gömbös Gyula honvédelmi miniszter köszöntötte a szolgálaton kívüli katonatiszteteket. Másnap diszvacso-ra volt a Gellért Szállóban. Endresz gróf Apponyi Albert mellett ülték. Pár nap múlva Horthy Miklós kormányzó is fogadta a két pilótát. Soron kívül századosi előléptetésben részesültek. Július 20-án volt a legnagyobb ünnepelés. Endresz, Magyar és Szalay végigautóztak az Andrássy úton, majd az Ezeréves emlékmű előtt gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter köszöntötte őket.

Természetesen Rothermere lord is sürgönyözött, gratulált, és a tízezer dolláros pályadíj elküldését megerősítette, amit annak idején az első magyar óceánrepülőknek felajánlott. Nagy volt a nemzetközi visszhang. A megtett távolság és az idő egyaránt példa nélkül álló rekordok voltak a repülés történetében. Az Atlanti-óceán átrepülésének rekordja parttól partig (3000 km) 13 óra 50 perc alatt. A távrepülés Harbour Grace-től Bicskéig 5770 km távolságra, 26 óra 20 perc, 231 km/óra átlagsebességgel, egyben a legmélyebb berepülés Európába az észak-amerikai földrészről.

A kétülétes, egyfedelű Lockheed Sirius gép megbízhatósága az amerikai repülőgyártás eredményességét hirdette. A műszerek azonban akkor még gyengék és megbízhatatlanok voltak. A gépet Csepelen javították meg, és akkor derült ki, hogy az egyik szárny tartályában még volt száz liter benzin, de a műszerek vagy a csapok hibás működése miatt a végcél elérése nem sikerült!

A Justice for Hungaryt a magyar állam száz-ezer pengőért (akkor körülbelül harmincezer dollárért) megvásárolta Szalay Emil től. HA-AAF lajstromszámmal látták el, és Endreszt jelölték ki a gép pilótájának. A következő évben a repülőgép Endresszel és másokkal többször emelkedett a levegőbe, és bemutató repüléseket végzett. 1932. május 21-én a harminckilenc éves Endresz György pilóta és Bittay Gyula navigátor Rómába készültek, az óceánrepülők kongresszusára. Az út megközelítőleg hat óráig tartott. Róma Littorio repülőtere előtt azonban, a leszálláskor, hirtelen magasságot veszítve, kétszáz méterrel a cél előtt lezuhant a Sirius, és személyzetével együtt elégett. A balesetet olasz előkelőségek nagy csoportja látta. A szerencsétlenség valódi okát sohasem állapították meg.

A nemzet nagy részvétellel kísérte utolsó útjukra a levegő hőseit. Az olasz kormány egy hasonló repülőgépet adományozott Magyarországnak, és anyagi segítségben részesítette az elhunytak családtagjait.

Magyar Sándor még 1931-ben visszautazott Amerikába. Hírnevének köszönhetően a repülőiparban helyezkedett el, 1981-ben hunyt el a Tennessee államban lévő Knoxville-ben, nyolcvanhárom éves korában.

KŐ ANDRÁS

